

 Sosyolojik Düşün	SOSYOLOJİK DÜŞÜN ISSN: e-ISSN: 2587-2699 Yıl : 10 Cilt: 10 Sayı : 1 Haziran 2025 Yayın Geliş Tarihi: 21.05.2025 Yayına Kabul Tarihi: 17.06.2025 DOI Numarası: https://doi.org/10.37991/sosdus.1703616 Makale Türü: Araştırma Makalesi / Research Article Atıf/Citation: Akay, E. & Manap, Ç. (2025). Aranan Evlat: Mülteci Çobanların Türkiye Kırsalındaki Sosyo-Mekansal Rollerini Anlamak, <i>Sosyolojik Düşün</i>, 10 (1), 88-120.
---	--

ARANAN EVLAT: MÜLTECİ ÇOBANLARIN TÜRKİYE KIRSALINDAKİ SOSYO-MEKÂNSAL ROLLERİNİ ANLAMAK

Elif AKAY*

Çiğdem MANAP**

Öz

Kırsal alanlarda yerli nüfusun azalması ve gençlerin tarım ve hayvancılıkla ilgilenmemesi nedeniyle çobanlık mesleğinde ciddi bir istihdam açığı oluşmuştur. Afgan ve Suriyeli göçmenler bu boşluğu doldurarak hayvancılık sektörünün sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır. Günümüz şartlarında Türkiye'deki hayvancılığın devamı büyük ölçüde bu göçmen iş gücünün varlığına bağlıdır. Kırsal bölgelerde yerli nüfusun hayvancılıktan uzaklaşmasıyla birlikte çobanlık mesleği, göçmenler için hem geçim kapısı hem de yer edinme aracı haline gelmiştir. Türkiye'de göçmen varlığı tarihsel olarak uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Literatürde sıkça rastlanan "mülteci çoban" olgusu, göçmenlerin ekonomik işlevlerinin ötesinde, kırsal toplumsal yapılarla kurdukları ilişkiler bağlamında da dikkat çekici bir analiz alanı sunmaktadır. "Mülteci çoban" olgusu göçmenlerin kırsal alanlardaki ekonomik ve sosyal konumlanmalarını anlamaya yönelik kavramsal bir çerçeve olarak kullanılmaktadır. Ancak bu noktada "mülteci çoban" kavramını farklı bir perspektiften ele almak gerekmektedir. Yatılı olarak çalışan mülteci çobanların işverenle kurdukları ilişki salt bir emek sözleşmesinin ötesine geçerek gündelik

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Isparta/Türkiye

** Dr. Öğr. Üyesi, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, cigdemmanap@yahoo.com, Isparta/Türkiye

yaşam pratikleriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir toplumsal bağa dönüşmektedir. Bu bireyler yalnızca iş gücü arayışını karşılayan çobanlar olarak değil çalıştıkları hane içerisinde aidiyet duygusu geliştiren ve ev içi ilişkilerin bir parçası hâline gelen aktörler olarak konumlanmaktadır. Bu durum onların kırsal mekândaki yerlerini ekonomik üretim, toplumsal aidiyet ve mekânsal bütünleşme eksenlerinde yeniden düşünmeyi gerekli kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci çobanlar, Ev içi hizmet, Hayvancılık, Kayıt dışı ekonomi

SPARE SON: UNDERSTANDING THE SOCIO-SPATIAL ROLES OF REFUGEE SHEPHERDS IN RURAL TÜRKİYE

Abstract

The significant labor shortage in the shepherd profession is attributed to the decline in the local population in rural areas and the lack of interest among the young generation in agriculture and animal husbandry. The continuation of animal husbandry in Turkey largely depends on the presence of this migrant labor force under current conditions. Shepherding has become both a source of livelihood and a means of social integration for many migrants as the local population distances itself from livestock farming. The frequently encountered phenomenon of the “refugee shepherd” in the literature provides a compelling field of analysis not only in terms of migrants’ economic roles but also in the context of the social relations they establish within rural communities. The relationship between live-in refugee shepherds and their employers often transcends a mere labor contract evolving into a deeply embedded, multilayered social bond shaped by shared everyday life practices. These individuals are not merely fulfilling a labor demand; they are also forming a sense of belonging within the household, becoming integral actors in domestic social dynamics. This situation calls for a reconsideration of their place in rural space through the lenses of economic production, social belonging, and spatial integration.

Keywords: Refugee shepherds, Domestic service, Animal husbandry, Informal economy

1. GİRİŞ

Savaşlar, yapısal imkânsızlıklar, yoksulluk, güvencesizlik ve geleceğe dair beklentisizlik gibi koşullar bireyler için ulusötesi hareketliliği bir tercih değil zorunluluk hâline getirmektedir. Türkiye’de mülteci çobanların ülkeye giriş ve çıkışlarının döngüsel bir yapıya bürünmesi, göçün zorunlu ve süreklilik arz eden bir olguya dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Düzensiz göçle gelen mülteci çobanlar aile bireylerini yanlarında getiremedikleri için sürekli bir geri dönüş düşüncesiyle yaşamlarını sürdürmekte, bu da onları geçici, geçim temelli ve parçalanmış bir yaşam biçimine mahkûm etmektedir. Geçimlerini sağlamak ve ailelerine maddi destek sunabilmek için Türkiye’deki emek süreçlerine dahil olan bu kişiler kayıt dışı çalıştıklarından iş güvencesinden yoksun, sürekliliği belirsiz ve kırılgan bir yaşam alanında varlık göstermektedir. Göç pratikleri bu noktada mekânsal bir yer değişikliğinden ibaret olmayıp belirsizlik, risk ve tekrarlanan başlangıçlar içeren bir döngüye dönüşmektedir. Bu döngü Sisifos mitiyle (Camus, 1991:42) benzer şekilde göçmenlerin her defasında başa dönmesini ve bitmeyecekmiş gibi görünen bir yaşam mücadelesi içinde sürekli olarak aynı yolu kat etmelerini imlemektedir. Taş burada coğrafi sınırları, göçmenlerin sırtlandığı yapısal eşitsizlikleri, yakalanma korkusunu, dışlanmayı ve güvencesizliği sembolize etmektedir. Göç dışarıdan bakıldığında bir 'seçim' gibi görünse de savaş, iklim krizleri, ekonomik çöküş ve siyasi istikrarsızlık gibi nedenlerle çoğu zaman zorunlu bir hayatta kalma stratejisine dönüşmektedir. Bu anlamda göçmenler için ‘yol’ sürekli yeniden başlanan, tanıdık ama riskli bir güzergâhtır. Karşılaşacakları tüm tehlikelere rağmen yola çıkmayı göze almış göçmenler için bu yolculuk sıradanlaşmış, gündelik yaşamın olağan bir parçası hâline gelmiştir.

Küresel ölçekte artan göç hareketleri birçok ülkenin işgücü piyasaları ve sosyal yapıları üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır. Türkiye coğrafi konumu, tarihsel

bağları ve göç rejiminin yapısı nedeniyle özellikle Orta Doğu ve Afrika kökenli göçmenler açısından önemli bir hedef ve geçiş ülkesi konumundadır. Türkiye'ye gelen göçmenler yaşamlarını sürdürebilmek amacıyla dahil oldukları işgücü piyasasında yapısal engellerle karşılaşmakta ve toplumsal entegrasyon süreçlerinde çeşitli zorluklar yaşamaktadır. Bu çalışma Türkiye'deki Afgan ve Suriyeli çobanların deneyimledikleri ekonomik güçlükler ve sosyal dışlanma dinamiklerini analiz etmektedir. Türkiye'deki mülteciler güvencesiz ve kayıt dışı işgücü piyasalarında genellikle düşük ücretli işlerde yoğunlaşmaktadır. Özellikle kırsal alanlarda çobanlık gibi emek yoğun mesleklerde Afgan ve Suriyeli göçmenlerin emeği neredeyse görünmez olmakla birlikte sektörde vazgeçilmez bir konuma sahiptir. Bu çalışma göçmenlerin Türkiye'nin kırsal bölgelerinde çobanlık yoluyla sağladıkları ekonomik katkıları incelemeyi ve aynı zamanda gündelik yaşam pratikleri bağlamında toplumsal konumlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Afgan ve Suriyeli göçü Türkiye 'de son yıllarda giderek artan şekilde gündeme gelen iki büyük göç dalgasını temsil eder. Afganistan'da 1980'lerden bu yana süregelen çatışmalar ve siyasi istikrarsızlık Türkiye'ye yönelen düzensiz göç akımlarını sürekli kılmıştır. Afganistan'dan Türkiye'ye doğru gerçekleşen göç dalgaları özellikle 2001 sonrası dönemde yoğunlaşmıştır (Barfield, 2021: 240). Taliban'ın 2021'de yeniden iktidara gelmesiyle bu akış yeniden yükselme göstermiştir (Muhsini, 2025: 858). Öte yandan 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaşla birlikte milyonlarca Suriyeli Türkiye'ye sığınmıştır (Kirişçi, 2014: 22). Türkiye'nin göç hukukunda farklı statülere sahip olan bu iki grup özellikle kırsal bölgelerde benzer emek pratiklerine dahil olmaktadır. İran üzerinden gelen Afgan göçmenler ve geçici koruma statüsündeki Suriyeliler hayvancılık sektöründe düşük ücretli ve güvencesiz bir şekilde istihdam edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye kırsalında çobanlık yapan Afgan ve Suriyeli göçmenlerin kayıt

dışı emek piyasasındaki konumları ile gündelik yaşam içinde karşılaştıkları sorunlara karşı geliştirdikleri stratejiler analiz edilecektir. Goffman'ın (2017) yüz yüze etkileşim kuramı bireylerin sosyal alanlardaki davranış biçimlerini, görünürlük stratejilerini ve toplumsal kabul görme süreçlerini anlamada önemli bir kuramsal çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda göçmenlerin kırsal toplumsal yapılar içerisinde bir yer edinme ve tanınma çabaları söz konusu kuram doğrultusunda ele alınmaktadır. Goffman'ın "hürmet" (deference) ve "tavır" (demeanor) kavramları bireylerin kendilerini ve başkalarını sosyal etkileşim içerisinde nasıl "sahnelediklerini" anlamak açısından önemli bir kuramsal araç sunmaktadır. Bu çalışma çobanlık yapan Afgan ve Suriyeli göçmenlerin işveren ailelerle ve yerel toplumla kurdukları gündelik ilişkileri bu kavramlar aracılığıyla etmeyi amaçlamaktadır. Etkileşimin ne zaman başlatıldığı ya da durduğu, hangi davranış biçimlerinin toplumsal kabul gördüğü ve hangilerinin bireyi görünmez kıldığı gibi sorular, göçmenlerin kırsal sosyal yapılar içerisindeki konumlarını anlamada temel öneme sahiptir.

Bu çalışma, Türkiye kırsalındaki mülteci çobanların kayıt dışı ve güvencesiz çalışma koşullarına rağmen işveren ailelerle ve yerel toplumla kurdukları çok katmanlı sosyal bağları Goffman'ın etkileşim kuramı ışığında analiz ederek göçmen emeğinin görünmezliğini ve kırsal toplumsal aidiyet dinamiklerini anlamaya çalışmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiş, veri toplama süreci katılımlı gözlem ve derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sahasını Türkiye'nin başkenti Ankara iline bağlı Şereflikoçhisar ilçesindeki Akin, Şeker ve Akarca köyleri oluşturmaktadır. Saha çalışması kapsamında çobanlık yapan 9'u Afgan, 2'si Suriyeli toplam 11 göçmen ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca yerel halktan 10

işverenle yapılan görüşmelerle göçmen işgücüne yönelik tutum ve beklentiler analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik araştırmacıya esneklik sağlamanın yanı sıra katılımcıların kendi perspektiflerinden konuyla ilgili görüşlerini özgürce ifade etmelerine imkân tanımaktadır. Görüşmeler üç ana tema etrafında şekillendirilmiş ve derinlemesine incelenmiştir: (1) Göçmen çobanların Türkiye'ye geliş motivasyonları, (2) Türkiye işgücü piyasasında karşılaştıkları yapısal zorluklar, (3) Göçmenlerin sosyal ilişkileri ve toplumsal uyum süreçleri. Her bir tema katılımcıların bireysel deneyim ve görüşlerini yansıtacak biçimde kapsamlı olarak ele alınmıştır.

Göçmenlerle yapılan görüşmelerde katılımcılara karşılaştıkları ekonomik zorluklar, toplumsal uyum süreçleri ve özellikle işveren ailelerle kurdukları ilişkiler hakkında sorular yöneltilmiştir. İşverenlerle yapılan görüşmeler ise göçmen çobanlarla çalışmayı tercih etme nedenlerini anlamaya katkı sağlamıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Görüşmeler katılımcıların gündelik yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara, Türkiye'ye göç etme nedenlerine ve kayıt dışı işgücü piyasasında edindikleri deneyimlere ilişkin ayrıntılı ve çok katmanlı bilgiler sağlamaktadır. Katılımcıların kişisel deneyimlerinden yola çıkarak Türkiye'deki yaşam koşulları ve iş gücü piyasasındaki konumları derinlemesine analiz edilmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş ve 45-60 dakika sürmüştür. Görüşmelerde görüşülen kişilerin izniyle kaydı alınmıştır. Ardından ses kayıtları çözümlenerek analiz edilmiştir. Analiz sürecinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi görüşmelerden anlamlı temalar ve kategoriler çıkarılmasına olanak tanımaktadır. Bu yöntemle katılımcıların deneyimlerinin benzer ve farklı yönleri belirlenmiş ve bu veriler ışığında ortak temalar ortaya konulmuştur.

3. TEORİK ÇERÇEVE

Bu çalışma Türkiye kırsalında çobanlık yapan Afgan göçmenlerin emek pratiklerini hem yapısal eşitsizliklerin bir sonucu olarak hem de gündelik yaşamın çok katmanlı etkileşim ağları içinde şekillenen toplumsal deneyimler olarak ele almaktadır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi iki temel yaklaşımın kesişiminde konumlanmaktadır: Birincisi Wallerstein'ın (2011: 159-160) dünya sistemleri teorisi aracılığıyla göçmen emeğinin küresel kapitalist sistem içerisindeki çevresel konumunu ve maruz kaldığı yapısal tahakküm biçimlerini çözümlemeye yöneliktir. İkincisi ise Goffman'ın (2017) etkileşim sosyolojisini temel alarak göçmenlerin kırsal topluluklar içerisindeki gündelik etkileşimlerde sosyal varlıklarını nasıl inşa ettiklerini ve görünürlüklerini nasıl yönettiklerini anlamaya çalışmaktadır. Bu iki yaklaşımın kesişimsel kullanımı göçmen emeğinin iktisadi bir araç olmanın yanı sıra kültürel, duygusal ve ilişkisel bir deneyim alanı olduğunu ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece çalışmada göçmenlerin neden göç ettikleri kadar, nasıl ve hangi koşullarda toplumsal alanlarda varlık gösterebildikleri sorularına da çok katmanlı bir yanıt üretmek hedeflenmektedir.

3.1. Göçmen Emeğini Anlamanın Teorik Yolları

Afgan ve Suriyeli göçmenlerin Türkiye kırsalında çobanlık gibi düşük statülü ve yoğun emek gerektiren işlerde istihdam edilmeleri yalnızca bireysel tercihlerin ya da kısa vadeli ekonomik zorunlulukların ürünü olarak değil; çok daha geniş ölçekli, tarihsel olarak biçimlenmiş yapısal eşitsizliklerin ve küresel emek rejimlerinin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu durum göçmen emeğinin yönelimlerini belirleyen dinamiklerin mikro düzeydeki rasyonel karar alma süreçlerinden ziyade ulus-aşırı düzlemde işleyen kapitalist iş bölümü, merkez-çevre ilişkileri ve uluslararası emek hiyerarşileri tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu çerçevede dünya sistemleri teorisi göç olgusunu kapitalist dünya ekonomisinin sürekliliği ve yeniden üretimi bağlamında

kavramsallaştırmak açısından analitik olarak güçlü bir kuramsal zemin sunmaktadır (Wallerstein, 2011: 61). Wallerstein'in kuramsal yaklaşımı dünya ekonomisini merkez, yarı-çevre ve çevre ülkeler arasında kurulan tarihsel ve yapısal ilişkiler üzerinden açıklamaktadır. Bu hiyerarşik yapı merkez ülkelerin sermaye birikimini ve kâr maksimizasyonunu mümkün kılan; çevre ülkelerin ise ucuz emek gücü, hammadde ve esnek üretim koşulları sağladığı asimetrik bir iş bölümüne dayanır. Böylelikle çevre ülkeler yapısal bağımlılık ilişkileri içinde sürekli olarak merkez ekonomilere eklemlenmiş bir konumda tutulurken, bu durum göçmen emeğinin küresel ölçekte dolaşımını da belirleyen temel dinamiklerden biri haline gelmektedir.

Türkiye dünya sistemleri kuramı bağlamında yarı-çevre olarak konumlansa da ülke içi bölgesel eşitsizlikler ve sosyo-ekonomik farklılıklar özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki kırsal alanları "çevre içinde çevre" (nested peripheries) olarak tanımlanabilecek daha marjinal konumlara itmektedir. Bu bölgelerde hayvancılıkla geçimini sürdüren topluluklar ağır, süreklilik arz eden ve bedensel olarak yoğun emek gerektiren işlerde yerli iş gücünü istihdam etmekte giderek daha fazla güçlük yaşamaktadır. Yerli nüfusun tarımsal üretimden ve özellikle çobanlık gibi düşük prestijli mesleklerden uzaklaşması bu boşluğun göçmen işgücü—özellikle Afganistan ve Suriye kökenli kişiler—tarafından doldurulmasına neden olmuştur. Göçmenlerin tercih edilmesinde düşük ücretleri kabul etmeleri, yasal güvenceden yoksun ve sürecin olması belirleyici rol oynamaktadır. Bu bağlamda göçmen emeğinin görünmezliği iktisadi yapılarla sınırlı kalmamakta hukuki statü belirsizliği, kurumsal sessizlik ve toplumsal dışlanma gibi çok katmanlı sosyal mekanizmalar aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Dolayısıyla emeğin görünmezliği ekonomik bir fenomen olmanın ötesinde, sosyal, kültürel ve siyasal boyutları olan karmaşık bir olguya dönüşmektedir.

Simmel'in (2009: 149) "yabancı" kavramı göçmen emeğinin kırsal toplumsal yapılar içerisindeki sosyal görünmezliğini anlamlandırmada önemli bir kuramsal ereve sunmaktadır. Simmel'e göre yabancı bir topluluğun mekânsal sınırları içerisinde yer alsa da sosyal ilişkiler bakımından belli bir mesafeyi muhafaza eden ve bu mesafe üzerinden tanımlanandır. Bu bağlamda göçmen obanlar köylülerle ortak meknı paylaşmalarına rağmen topluluğun tam anlamıyla "içinden biri" olarak kabul edilmemektedir. Onların varlığı toplumsal olarak geçici, işlevseldir ve belirli sınırlar içinde tolere edilmektedir. Göçmen oban emeğiyle topluluğun ekonomik sürekliliğine katkı sağlarken toplumsal aidiyet, tanınma ve kapsanma açısından dışsallığını korur. Göçmen emeğinin işlevselleştirilmesine olanak sağlayan bu ikili konumlanma- hem içeride hem dışarıda olma hli- yapısal ayrımcılığın ve sınırlı toplumsal entegrasyonun da yeniden üretildiği bir zemine işaret eder.

Miller, Castles ve De Haas (2022: 8) küreselleşen dünyada g olgusunun evrimini ve uluslararası nüfus hareketlerinin çok boyutlu dinamiklerini ele aldıkları çalışmalarında g salt ekonomik parametrelerle sınırlı bir olgu olarak değil sosyal, kültürel ve siyasi bağlamlar içinde konumlanan karmaşık bir süreç olarak analiz etmektedir. Göçmenlerin küresel emek piyasalarındaki konumları, kültürel uyum mekanizmaları, ulusal güvenlik söylemleri ve devlet politikalarıyla olan ilişkileri ayrıntılı biçimde tartışmaya açılmaktadır. Gn tarihsel olarak geçirdiği dönüşümlerle birlikte bireylerin uluslararası hareketliliğini belirleyen yapısal koşullar ve devletler arası güç ilişkilerinin bu süreç üzerindeki belirleyiciliği de kapsamlı biçimde değerlendirilmektedir. Özellikle zorunlu göç, yerinden edilme ve mültecilik gibi kavramlar üzerinden egemenlik pratiklerinin ve sınır rejimlerinin g politikalarına yön verici etkileri ortaya konmaktadır. Bu çerçevede iktisadi gereksinimleri karşılayan bir kaynak olarak göçmen emeği küresel kapitalist sistemin sürdürülebilirliği açısından merkezi öneme sahip bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Gündelik Hayatta Emek, Tavır ve Duygular

Göçmen emeğini anlamada tartışmayı yapısal eşitsizliklerin ötesine taşımak gündelik yaşamda ortaya çıkan etkileşimleri analiz etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Goffman'ın toplumsal etkileşim kuramı özellikle “hürmet” ve “tavır” kavramları aracılığıyla göçmenlerin gündelik pratiklerini kavramak için önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır (Goffman, 2017: 94). Kırsal yaşam içerisinde varlıklarını sürdürmeye ve sosyal kabul görmeye çalışan göçmen çobanlar çoğunlukla kendilerini geri planda tutarak ölçülü ve saygılı bir tavır geliştirmektedirler. İlk bakışta bireysel bir tercih gibi görünen bu tutumlar görünmezlik stratejileri çerçevesinde gündelik sosyal düzeni yönetme pratikleri olarak değerlendirilebilir.

Göçmenlerin geliştirdiği görünmezlik stratejileri sıklıkla ev içindeki sosyal konumlarını da belirlemektedir. Birçok işveren göçmen çobanı “evin bir ferdi” ya da “evlat gibi” olarak tanımlayarak aralarındaki ilişkiyi duygusal bir çerçeveye yerleştirmektedir. Bu tür tanımlamalar emek ilişkisini kişiselleştirirken duygusal bağlar üzerinden Hochschild'in “duygusal emek” olarak tanımladığı yeni ve farklı bir emek biçiminin ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Duygusal emek iş esnasında başkalarına uygun bir ruh hali sergileyebilme; örneğin sıcak, samimi ve güvenilir görünme becerisini ifade eder (1983: 7). Bu bağlamda göçmen çobanların hane içindeki konumları zaman zaman akrabalık ilişkilerini andıran biçimlerde kurgulanmakta, bu durum ise hane içindeki emek sömürsünün ve güç dinamiklerinin görünür kılınmasında kritik bir kavramsal çerçeve sunmaktadır (Constable, 2009: 56). Kınıkoğlu, Sadıkoğlu ve Yaman (2023: 518) göçmen bakıcılar ile işverenleri arasındaki ilişkilere dair yaptıkları çalışmada bakıcılık alanında gözlemlenen sınırları belirsizleşen ev içi görevler ve duygusal yakınlık beklentisine vurgu yapar. Çobanlık pratiğinde de benzer biçimde ortaya çıkan

bu durum emeğın kişiselleştirilmesine ve göçmenlerin “aileden biri” olarak davranma zorunluluğuna yol açmaktadır; dolayısıyla, göçmen emeğının toplumsal bağlamda nasıl yeniden üretildiğine dair önemli bir göstergedir.

3.3. Ev İçi Hizmet

Göçmen obanların ev içindeki konumlanış biçimleri ve onlardan beklenen duygusal uyum Anderson’ın (2000: 12) “ev içi hizmet” olarak tanımladığı emek biçimiyle önemli paralellikler taşımaktadır. oban hayvanlara bakım sağlayan bir emekçi olmanın ötesinde ev içerisinde sessizliğı koruyan, uyumu sağlayan ve duygusal dengeleri yöneten bir figür olarak konumlanmaktadır. Perde asmak, misafire çay ikram etmek, sofrayı kurmak veya evin günlük ihtiyaçlarını gidermek gibi pratikler resmi iş tanımının dışında kalmakla birlikte göçmen çobandan beklentiler arasında yer almaktadır. Bu görev tanımının belirsizleşmesi ve emeğın kişiselleştirilmesi süreci ev içi hizmet literatüründe sıklıkla tartışılan “hayali akrabalık” kavramı anlamlandırılabilir (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001: 53). Söz konusu dinamikler emeğın ekonomik ve duygusal boyutlardaki sömürüsünü görünmez kılarken göçmen emeğının hane içerisinde yeniden üretilmesine ve meşrulaşmasına aracılık etmektedir. Ayrıca göçmen obanlar fiziksel işin ötesinde evdeki duygusal emek süreçlerine aktif katılım göstermektedir. Bu bağlamda çobanların ev içindeki görevleri ve sosyal ilişkileri göçmen emeğının görünmezliğini pekiştirirken, aynı zamanda meşruiyetini sağlamaktadır. zyeğın’ın (2005: 35) ev içi emek süreçlerinde toplumsal sınıf, cinsiyet ve iktidar ilişkilerinin nasıl şekillendiğine dair analizleri bu tür düşük ücretli, görünmeyen ve sıklıkla göz ardı edilen emek biçimlerinin hane içi g dinamiklerini yeniden üretme işlevine işaret etmektedir.

4. BULGULAR

Araştırmanın ilk bulguları göçmenlerin büyük oranda yerel nüfusun tercih etmediği düşük ücretli ve geçici işlerde istihdam edildiklerini ve bu durumun yaşam standartları üzerinde olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Göçmen katılımcıların önemli bir kısmı sigortasız ve güvencesiz çalışma koşullarında istihdam edildiklerini belirtmiştir. Ayrıca göçmenler çalışma ortamlarında yasal statü eksikliği nedeniyle toplumdan kısmen dışlanmakta ve kırsal alanlardaki görünmez aile yapıları içinde yer almaktadırlar. Bu sosyal dışlanma göçmenlerin toplumsal bütünleşme süreçlerini önemli ölçüde engelleyen yapısal bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Göçmen katılımcılar işgücü piyasasında daha iyi fırsatlar arayışında olduklarını ifade etmekle birlikte kayıt dışı istihdamın onları kırsal alanlara iterek düzensiz ve güvencesiz yaşam koşullarıyla karşı karşıya bıraktığını vurgulamışlardır.

4.1. Kırsal Emek Devri: Hayvancılıkta Kuşaklar Arası Kopuş ve Göçmen İşgücünün Rolü

İşveren aileler hayvancılık faaliyetlerini mülteci çobanlarla birlikte sürdürmekte olup kendi çocukları genellikle şehirlerde veya yurt dışında farklı yaşamlar inşa etmektedir. İşverenlerin büyük bir çoğunluğu çocuklarının köyde ya da hayvancılıkla ilgilenmediğini ifade etmektedir:

“74 yaşındayım. 5 çocuğum var. Hepsi yurt dışında.” (6. Katılımcı, işveren)

“4 çocuğum var. Hepsi köy dışında. 40 senedir bu işi yapıyorum. Suriyeli ya da Afgan çoban olmazsa bu işi kim yapacak ki? Kurban’da satacağım hayvanları. Çocukların yarısı yurt dışında.” (3. Katılımcı, işveren)

Bu ifadeler kırsal alanda hayvancılıkla uğraşan ailelerin genç kuşaklarının tarım ve hayvancılıkla ilişki kurmak yerine şehirlerde ya da yurtdışında farklı yaşam pratikleri benimsediğini göstermektedir. Bu durum kırsal alanlarda yerli işgücünün azalmasına ve dolayısıyla hayvancılık sektöründe işgücü boşluklarının oluşmasına neden olmaktadır. Mülteci çobanların bu boşluğu doldurarak kırsal alanlarda konumlanmaları kırsal ekonominin devamlılığı açısından önemli bir unsur teşkil etmekle birlikte göçmen emeğinin kırsal yapılar içinde yeniden üretildiğine işaret etmektedir.

Köyden kente göç olgusu çok katmanlı ve karşılıklı bir yapıya sahiptir. Yerli nüfusun kırsal alanlardan göç etmesiyle birlikte aynı köylere mülteci işçilerin yerleşmesi ve burada yaşamlarını sürdürmeye başlaması göç hareketlerinin tek yönlü bir süreç olmadığını göstermektedir. Bu durum kırsal mekânın hem terk edilmesini hem de yeniden şekillenmesini içeren çift yönlü bir toplumsal dönüşüm sürecini ifade etmektedir. Kırsal bölgelerde mülteci emeğinin varlığı işgücü açığını kapatmanın yanı sıra bölgedeki toplumsal yapının dönüşümüyle de yakından ilişkilidir. Köylerde yaşayan yerli nüfusun azalması ve özellikle hayvancılık gibi geleneksel kırsal faaliyetlere yönelik ilgisizliği çobanlık gibi mesleklerin giderek artan oranda göçmen işçiler tarafından üstlenilmesine neden olmaktadır. Bu süreç göçmen emeğinin kırsal alanda nasıl konumlandığını ve emeğin neden belirli mesleklerde göçmenlere özgü bir iş olarak algılandığını anlamak açısından önemli bir vaka teşkil etmektedir. Göçmenler benzer deneyime sahip tanıdıklarının yönlendirmesiyle çalışma imkânı bulmaya çalışmaktadır. İlk etapta inşaat sektörü, bahçe sulama ve tarım işlerinde istihdam edilen bu bireyler, daha sonra kırsal alanlarda yatılı çobanlık yapmayı tercih etmektedirler. Bununla birlikte, göçmenler arasında başlangıçtan itibaren çobanlık mesleğini icra edenler de bulunmaktadır.

İşverenlerin çoban seçiminde belirleyici unsurlardan biri çobanların Müslüman kimliğine sahip olmaları ve kişisel temizlik gibi normatif beklentilere uygunluklarıdır. Goffman'ın (2018: 184) toplumsal etkileşim kuramı bağlamında karşılıklı ilişkilerde farklı sosyal ve kültürel farklılıkların varlığı bu farklılıkların sosyal ortamın sınırları dâhilinde ifade bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu perspektiften bakıldığında iki farklı kültürel kod arasındaki davranışsal farklılıklar işveren ile mülteci çoban arasındaki ilişkide engel teşkil etmemektedir. Zira her iki tarafın aynı dini paylaşması ve işverenin genellikle gözle görülür bir statüye sahip olmaması karşılıklı etkileşimin kesintisiz ve uyumlu bir biçimde sürdürülmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum dini aidiyetin ve statü ilişkilerinin sosyal uyumu kolaylaştırıcı işlevini vurgulamaktadır. Bir işveren bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

"Anlaşma nedenim dinen uyum sağlıyorlar. Bir de çobanım çok iyi biri; orucunu tutar, namazını kılar. Mesela ben onun sayesinde beş yıldır üç ayları tutuyorum. O gelmeden önce tutmazdım. Ama çoban tutarken senin tutmaman olmaz." (1. Katılımcı, İşveren)

Bir diğer işveren, çobanla kurulan ilişkinin niteliğine ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Bu çoban bizim yanımızda 6-7 senedir duruyor. Aynı bizim oğlumuz gibi oldu. Çok memnunuz yani. Dürüst, temiz, helal." (4. Katılımcı, İşveren)

Göçmen çobanların tercih edilmesinde bir diğer önemli etken izin kullanma eğilimlerinin düşük olmasıdır. Yatılı olarak görev yapmaları dolayısıyla işin sürekliliğinin sağlanması ve gece-gündüz çalışmaya hazır bulunmaları işverenler açısından önemli bir avantaj teşkil etmektedir. Hayvancılık sektörü belirli mesai saatleri veya düzenli tatil uygulamalarının bulunmadığı beklenmedik doğumlar

ve hastalık gibi acil durumlarla sıkça karşılaşılan bir alandır. Bu bağlamda çobanın erişilebilir olması işverenler için kritik bir gereklilik haline gelmektedir. Bir işveren yerli çobanlarla yaşadığı güçlükleri şu şekilde ifade etmektedir:

"Var kendi halkımızdan adam ama eziyet veriyor. Mesela yıllık izin istiyor, iki gün diyor ama birkaç gün gelmiyor. Sonra arıyorsun, bahane arıyor: halam öldü, babamın babası öldü... Yerli çobanım varken cenazeye bile gitmeme karışıyordu. Olmaz, gidemezsin diyordu. Küsüp gidiyordu. Ya cenaze ya! Gitmedim o gün mesela." (1. Katılımcı, İşveren)

Bir başka işveren ise güven konusuna dikkat çekmektedir:

"Yerli çoban üçkağıtçılık yapıyordu. Tanımadığı biri, çobanıma 'hadi bir koyun keselim' diyordu. Ama şimdi Afgan çoban kesmez, satmaz. Hiç duymadım. Güveniyorum. O kadar ki gece bir şey olsa bana haber bile vermeden kendi yapar. Yerli çoban olsa küfreder, 'beni niye bu saatte kaldırıyorsun' derdi. Afganlar itiraz etmez. Zaten yerli çoban kalmadı." (1. Katılımcı, İşveren)

İşveren söylemlerine ve saha gözlemlerine dayanarak değerlendirildiğinde mülteci çoban tercihinin temelinde ekonomik fayda, esneklik ve güven duygusu yatmaktadır. Aynı dini inancı paylaşmak, kültürel benzerlikler üzerinden kurulan güven ilişkisini güçlendirirken esnek çalışma saatleri, izin talep etmeme ve işverene sadakat gibi özellikler, göçmen çobanları işverenler nezdinde tercih edilir kılmaktadır. Ancak bu koşullar göçmen emeğini daha esnek ve dolayısıyla daha kırılgan ve sömürülebilir hale getirmekte; emek süreçlerinin güvencesizliğini derinleştirmektedir. Öte yandan mülteci çobanlar açısından çobanlık yapmak bireysel tercihten ziyade topluluk içi yönlendirmeler ve deneyim aktarımı yoluyla şekillenmektedir. Daha önce aynı yollardan geçmiş göçmenlerin rehberliğiyle edinilen bu meslek zamanla kuşaktan kuşağa aktarılan ve göçmen topluluklar içinde kolektifleşen bir geçim stratejisine dönüşmektedir.

Bu durum göçmen emeğinin kırsal alandaki yerleşikliğini ve sürekliliğini anlamak açısından önemli bir göstergedir.

4.2. Çobanlık ve Kolektif Sorumluluk: Mülteciler İçin Bir Geçim ve Dayanışma Stratejisi

Mülteciler açısından çobanlık yalnızca bireysel bir geçim stratejisi değil aynı zamanda geniş aile ağlarının ekonomik olarak desteklenmesine yönelik kolektif bir sorumluluk alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Kayıt dışı statüleri nedeniyle iş piyasasındaki seçenekleri son derece sınırlı olan mülteciler kırsal bölgelerdeki istihdam olanaklarına yönelmekte ve çoğu zaman önceki deneyimlerinin sağladığı birikimle köy yaşamına daha kolay uyum sağlamaktadırlar. Çobanlık mesleğini cazip kılan en önemli unsurlardan biri kazandıkları ücretin tamamını ailelerine gönderebilmeleridir. Zira barınma, beslenme ve giyim gibi temel ihtiyaçların işverenler tarafından karşılanması sayesinde elde edilen gelir herhangi bir kesintiye uğramadan doğrudan aileye aktarılabilir. Bu durum çobanlık mesleğini mülteciler için bir yaşam stratejisine dönüştürmektedir:

"Ben şimdi alışmışım bu işe, bana zor gelmiyor. On sene oldu geleli. On yıldır gelip gidip bu işi yapıyorum. Yani bana kolay geliyor. Aynı iş olması kolay geliyor. Ben bu işe devam edeceğim. Başka bir iş olmaz. Afganistan'da hayvan yok, toprak yok. Hiçbir işi yapmıyorduk." (10. Katılımcı, Çoban)

Bir diğer çoban ise şunları söylemektedir:

"İlk geldiğimde başka birinin yanında çalıştım, sonra bu eve geldim. 15 gün inşaatta çalıştım. 6 yıldır bu evdeyim. Türkiye'de 7 yıl oldu. Hayvancılığı

seviyorum. Koyunu seviyorum. Paramız gitmiyor, yemeğimi giyeceğimi karşılıyorlar. Rahat bir iş." (4. Katılımcı, Çoban)

Göçmen çobanların bu mesleği tercih etmelerinin temelinde ekonomik zorunluluklar ve hayatta kalma stratejileri yer almaktadır. Yatılı çalışma koşullarının sunduğu barınma, yemek ve diğer temel ihtiyaçların işveren tarafından karşılanması çobanlık işini göçmenler açısından maddi açıdan daha sürdürülebilir ve cazip hale getirmektedir. Bu durum ücretin neredeyse tamamının tasarruf edilerek aileye gönderilmesine olanak tanımakta böylece çobanlık hane ve topluluk temelli bir ekonomik destek mekanizmasına dönüşmektedir. Öte yandan göçmenlerin geldikleri ülkelerdeki yapısal ekonomik krizler, yaygın işsizlik ve güvencesiz çalışma koşulları onları Türkiye'deki kırsal işgücü piyasasında kayıt dışı alanlara yöneltmektedir. Bu bağlamda çobanlık göçmenler için geçici bir işten çok toplumsal ve ekonomik aidiyet ilişkilerini sürdürmelerine olanak tanıyan bir gelir sürekliliği sunmaktadır. Böylece çobanlık ulus ötesi aile yapılarının ekonomik yeniden üretiminde merkezi bir rol üstlenmektedir.

4.3. Kimliksiz Emek, Sınırsız Görev: Kırsalda Göçmen İşçilerin Çoğul Yükümlülükleri

Göçmen çobanların büyük çoğunluğu, kimliksiz ya da geçici kimlik belgeleriyle çalışmakta ve herhangi bir sosyal güvenceden yoksun bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedir. Bu durum yalnızca onların iş güvencelerini ortadan kaldırmakla kalmaz aynı zamanda işin sınırlarını belirsizleştirir. Çobanlık, geleneksel anlamda yalnızca hayvan sürülerinin bakımıyla sınırlı bir faaliyet olarak görülse de pratikte ev işleri, tarımsal üretim süreçlerine katılım gibi çok sayıda ek görevle genişletilmiştir. Ancak bu ek yükümlülüklerin karşılığı çoğunlukla verilmemekte ve göçmen emeği daha da görünmez bir hale gelmektedir. Göçmenler bu görevleri çoğu zaman herhangi bir ek ücret almadan yerine getirmektedirler.

Kimlik meselesi hem bireysel öznel deneyimler düzeyinde hem de toplumsal aidiyet ve kabul süreçlerinde belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bireysel kimlik sürekli dönüşen sosyal ilişkiler içinde şekillenen dinamik bir yapı arz eder. Öte yandan göçmenlerin çoğu zaman yoksun kaldığı resmî kimlik belgeleri toplumsal hayata katılımın en temel araçlarından biridir. Bu nedenle belgelenmemiş ya da “resmî kimliksiz” olmak yalnızca idari bir eksikliğin yanı sıra sosyal kabul görmenin ve kamusal görünürlüğün önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Kimlik kartı/resmi kaydı bulunmayan bireyler ekonomik ve sosyal alanlarda sistematik bir dışlanma ile karşı karşıya kalmakta bu da onları toplumun dış çeperlerine itmektedir. Bir çobanın şu sözleri bu durumu çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır:

“Şimdi buradaki devlet bize kimlik verse, fabrikada çalışabiliriz, sanayide çalışabiliriz. Ama yok. Bunun için uğraşsak bile vermiyorlar. Kimliğim olsa daha iyi olur, hayvancılığı yapmak istemem. Daha iyi işlerde çalışırım.” (5. Katılımcı, Çoban)

Kimlikten yoksunlukla ortaya çıkan güvencesizlik durumu istihdam olanaklarını sınırlarken bireylerin mekânsal hareketliliğini yani bir yerden başka bir yere serbestçe gidebilme kapasitesini de ciddi biçimde kısıtlamaktadır. Bu durum göçmenlerin emek piyasasına ve toplumsal alanlara erişimini çok katmanlı biçimde sınırlamakta hareket özgürlüğünün yitimi göçmen varlığını daha da kırılğan bir konuma sürüklemektedir:

“Köy köy geziyorum. Atam (İşveren) arada ilçeye bırakıyor. Biraz dolaşıyorum. Konya, Ankara yok. Gitmedim daha. Çünkü korkuyoruz. Polisler yakalıyor, gönderiyor. İran’dan buraya geldim 3 bin dolar falan para verdim, ben daha onu

çıkartamadım ki, beni bir tutup gönderse, hepsi gitti paranın.” (8. Katılımcı, Çoban)

Chambers göçmenlerin köklerinden koparak geldikleri yeni mekânlarda yeniden kök saldıklarını ve bu süreçte bir bölünme ile birleşmenin aynı anda yaşandığını ifade etmektedir (2014: 44). Göçmenler ev sahibi ülkede yeniden kök salmaya çalıştığı bu süreç kopuşu ve yeniden aidiyet üretimini eşzamanlı olarak içermektedir. Bu çift yönlü deneyim göçmen öznenin parçalanmış ve yeniden kurulan kimlik yapısını şekillendirmektedir. Türkiye’de kayıt dışı olarak çalışan göçmen çobanlar emeklerinin karşılığında maddi bir birikim oluşturamamaktadır. Sürekli belirsizlik koşullarında var olmaya çalışan bu bireyler ne kaynak ülkelerinde ne de yeni geldikleri ev sahibi ülkede kalıcı, düzenli ve öngörülebilir bir yaşam kurabileceklerine dair güven geliştirememektedirler. Bu durum göçmenlerin geleceğe ilişkin tahayyüllerini bulanıklaştırmakta, umut ile kaygı, beklenti ile hayal kırıklığı arasındaki sınırları silikleştirmektedir.

Kimliksizliğin yanı sıra iş tanımının muğlaklığı da göçmen emeğinin güvencesizliğini derinleştiren başat faktörlerden biridir. Göçmen çobanlar yalnızca hayvan bakımıyla sınırlı bir görev alanına sahip değildir; aksine, tarımsal üretimden ev içi hizmetlere kadar genişleyen çok yönlü bir emek yüküyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Tarla sürme, perde takma, misafirlere çay ikram etme gibi gündelik yaşamın parçası olan görevler işin sınırlarını belirsizleştirmekte ve emek ilişkilerini kuralıslaştırmaktadır. Bu durum işveren ile göçmen çoban arasındaki ilişkide yetki ve sorumluluk sınırlarını muğlaklaştırarak hangi işin hangi aktöre ait olduğunun belirlenmesini güçleştirmektedir. Böylece göçmen emeği görünmezleşmekte ve sömürü biçimleri norm haline gelmektedir. *“Tarla diyelim, bahçede işler olsun, ne iş olursa olsun yardım ederim yani. Sonuçta çalışıyoruz yani benim için fark etmez.” (7. Katılımcı, Çoban)*

İş tanımındaki belirsizlik işverenlerin bu muğlaklığı aktif biçimde yeniden üretmesiyle kurumsallaşmış bir iktidar pratiğine dönüşmektedir. Bu durum neoliberal emek rejimlerinin yapısal bir özelliği olan esnekleşme olgusuyla doğrudan ilişkilidir. Esnek üretim biçimleri emek sürecini önceden tanımlanmış ve sınırları belirlenmiş görevlerden uzaklaştırarak çoklu sorumlulukların iç içe geçtiği, kurlsız ve denetimsiz bir çalışma rejimi inşa eder. Göçmen çobanların hem hayvancılık hem de tarımsal üretim ve ev içi hizmetlerle eşzamanlı olarak yükümlü kılınması bu çok boyutlu esneklik talebinin tezahürlerinden biridir. İşverenin görev tanımlı yapmaktan sistemli biçimde kaçınmaları yalnızca pragmatik bir tercih olarak değil aynı zamanda bir iktidar stratejisi olarak da okunmalıdır. Foucault'nun iktidar kavramsallaştırması bağlamında düşünüldüğünde bu tür belirsizliklerin üretimi ve süreklileştirilmesi işverenin bilgi akışını tekelleştirerek işçiyi öngörülemez ve denetlenebilir bir özne hâline getirmesini mümkün kılar. Foucault'nun ifadesiyle (1977: 26) modern iktidar artık doğrudan emirler veren merkezî bir yapıdan ziyade bireylerin kendi üzerlerinde işleyen “mikro-iktidarlar” aracılığıyla biçimlendiği bir düzen içinde işler. Bu anlamda, iş tanımının bilinçli biçimde muğlak tutulması çobanın sürekli olarak kendi konumunu yeniden tanımlamak zorunda kalmasına ve böylece iktidar karşısında edilgenleşmesine neden olur. Bu durumu somutlaştıran bir işveren ifadesi şu şekildedir:

“Ben şimdi işçiyle anlaşıyorum ilk başta. Bu senin anlaşmana bağlı bir şey. Sınır koymuyorum, şu işi yapacaksın diye. Tarla işine de hayvan işine de bakabilir. Ama benim işçim yazın benle tarlaya gider.” (8. Katılımcı, İşveren)

Bu ifade iş tanımlarının sistematik biçimde bulanıklaştırılmasının işverenin otoritesini güçlendiren bir mekanizma olarak işlev gördüğünü açıkça ortaya koymaktadır. Böylelikle göçmen emeği yalnızca artan güvencesizlikle karşı

karşıya kalmakla kalmayıp iktidar ilişkileri içerisinde tanımlanamaz, görünmez kılınmakta ve pazarlık dışı bir konumda sabitlenmektedir. Bu esnek ve tanımsız çalışma biçimi işveren ile çoban arasındaki ilişki dinamiklerini de dönüştürmektedir. Günlük yaşam pratikleri içerisinde şekillenen bu ilişkiler zamanla ailevi bağları andıran bir yapıya dönüşmektedir. Göçmen çobanlar kendilerini yardımsever, güvenilir ve uyumlu bireyler olarak konumlandırmak suretiyle mesleki devamlılıklarını sağlarken işverenleriyle duygusal ve sosyal bağlar kurma olanağı elde etmektedirler. İşverenler ise bu karşılıklı ilişki sayesinde işlerin sürekliliğini güvence altına almaktadır. Böylece ortaya çıkan karşılıklı esneklik işveren ile çoban arasındaki bağlanma süreçlerinin biçimlenmesini açıklamaktadır. Simmel'e göre bireyler belirli toplumsal sınırları ihlal etmekten kaçınarak karşılıklı hürmet gösterme yoluyla sosyal dengeyi tesis ederler. Goffman ise "hürmet" ve "tavır" kavramları aracılığıyla bireylerin toplumsal etkileşimlerdeki konumlanış biçimlerini ve karşılıklı davranış normlarını analiz eder. Bu perspektiften değerlendirildiğinde göçmen çobanların sergilediği tavır işin sürekliliğini sağlama ve toplumsal kabul görme açısından işlevseldir. Kimliksizliğin varlığı ile işin tanımsız doğası göçmen emeğinin kırsal alanda nasıl işlediğine, meşrulaştırıldığına ve görünmez kılındığına dair belirleyici unsurlar arasında konumlanmaktadır. Bu iki temel faktör çalışma koşullarını göçmenlerin sosyal ilişkilerini ve gelecek tasavvurlarını doğrudan biçimlendirmektedir.

4.4. Sosyal Sermayeden Dijital Sermayeye: Mülteci Çobanların Ağ Tabanlı İstihdam Stratejileri

Mülteciler Türkiye'ye geldikten sonra genellikle uzun bir bekleme süreci yaşamadan daha önce bu bölgede bulunmuş tanıdıkları veya hemşerileri aracılığıyla işveren ailelere ulaşmaktadır. Bu süreçte WhatsApp grupları iletişimin önemli bir aracı olarak öne çıkmaktadır. Bu gruplar iş bulma amacıyla

çalışılacak yerin koşullarını ve ücretin miktarını öğrenmek adına bilgi paylaşımı için kullanılmaktadır. Yeni gelen bir çoban hangi bölgede iş olduğunu, hangi işverenin ne kadar maaş verdiğini ve kimlerin çoban aradığını kolayca öğrenebilmektedir. Bu dijital iletişim ağı çobanların iş değiştirmelerinde ya da ülkelerine kısa süreli dönüşlerin ardından yeniden iş bulmalarında büyük kolaylık sağlamaktadır. Aynı zamanda bu ağlar sayesinde çobanların pazarlık gücü artmaktadır:

“Gençler hep Avrupa’ya kaçıyorlar. İş beğenmiyorlar, yaşlılar da yaşlandı zaten. Yerli çobanlar parayı beğenmiyor. Ben şimdi Afgan çobana 20 bin TL veriyorum. Mesela martta onların zam zamanı. Biz 25 bin TL’ye razıyız ama onlar 30 olsun diyor. Geçen senelerde 10 bin diye düşünüp yola çıktım. 12 bin TL dedi Afgan çobanlar. Razi geldik. 15 bin idi, 17 bine razı geldik. Şimdi çobanın çıkıp gitsin, yenisi iki üç kat yüksek istiyor. Çünkü Afgan çobanların her şeyden haberleri var. WhatsApp gruplarında her şeyi paylaşıyorlar.” (1. Katılımcı, İşveren)

İşverenler dijital iletişim ağlarının göçmen çobanların ücret taleplerinde artışa yol açtığını ifade etmektedir. Buna ek olarak yerel çobanların çalışma arzusu göstermemesi mülteci çobanların istihdam edilme oranının yükselmesine zemin hazırlamaktadır:

“Afgan çoban sen yesen yiyor. Ama Türkler beğenmiyor. Bizim halktan adam var ama eziyet ediyor. İzin alıyor, iki gün diye ama dönmüyor, bahaneler buluyor. Afgan çoban kalıyor, işini yapıyor.” (1. Katılımcı, İşveren)

Çobanlar açısından ücret belirleme süreci genellikle asgari ücret baz alınarak şekillenmekte olup bu durum emek piyasasında yaygın bir norm halini almıştır. Ancak ücret pazarlığı çalışılan ailelerin sosyo-ekonomik koşullarına ve ilişkisel dinamiklerine bağlı olarak farklılık arz edebilmektedir:

“Aldığımız para, asgari ücrete bağlı. O artarsa, bizim maaş da artar.” (4. Katılımcı, Çoban)

Söz konusu iletişim ağları aracılığıyla göçmen çobanlar yalnızca iş bulma süreçlerini hızlandırmakla kalmayıp piyasa dinamiklerini yakından takip etme imkânı elde etmektedirler. Bu bağlamda ücret belirleme süreci salt ekonomik bir olgu olmaktan çıkarak göçmen emeğinin piyasa içindeki konumunu ve bu konumun nasıl sürdürüldüğünü ortaya koyan toplumsal bir pratik haline gelmektedir. İletişim ağları emeğin değerini artıran ve görünürlüğünü sağlayan stratejik araçlar olarak işlev görürken göçmenlerin toplumsal entegrasyon süreçlerini de desteklemektedir. Bu çerçevede mülteciler arasında dayanışmanın örüldüğü bir alan olarak WhatsApp grupları ücret ve çalışma koşulları üzerine pazarlık mekanizması olarak kritik bir rol oynamaktadır.

Birçok göçmen hedef ülkelerine ulaşmak amacıyla genellikle yasal olmayan ve önemli maliyetler gerektiren yolları tercih etmektedir. Bu süreçte ödedikleri ücretler “giriş parası” ya da “şebeke parası” olarak adlandırılmaktadır. Bazı işveren aileler çalıştırdıkları göçmen çobanlardan memnun kaldıklarında bu giriş masraflarını karşılamayı da kabul etmektedir. Bu tür ödemeler temel ücretin dışında işveren tarafından sağlanan ek destekler arasında yer almaktadır:

“Şimdiki çobanımla beş yıldır tanışıyoruz, ilk geldiğinde bir gitmişti Afganistan’da evlendi geri geldi. Hatta gelirken yol parası bile yatırdım, şebeke parası. 30 bin yatırdım. Şebeke parası, onlar gelirken kaçak geliyorlar ya şebekeye para veriyorlar. Şebeke onları sıradan geçiriyor, götürüyor bunları kapıya. Tır ayarlıyor bunlara. Toplu İstanbul’a falan bırakıp, parasını alıyor bunlardan. Bu parayı karşıladım çünkü çok memnunum. Çobanım geri geliyorum deyince tamam dedim, bütün masraf bana ait. Çünkü ben zorda kalıyorum. Çok memnunum. Kendi oğlum gibi. Çünkü ben çok seviyorum onu. Adam değeri hak ediyor.” (1. Katılımcı, İşveren)

Bazı durumlarda söz konusu destek yalnızca giriş parası ile sınırlı kalmayıp, işverenlerin göçmen çobanların kişisel ve ailevi ihtiyaçlarını da karşılama sorumluluğunu üstlendiği görülmektedir:

“Yardım yapıyorum tabi. Bu yıl evlenmeye gidecek, düğündeki bütün takıları ben yapacağım. Oradaki kız da benim kızım. Ben üstlendim yani. Ne yaparsa ben halledeceğim artık.” (4. Katılımcı, İşveren)

Bu ve benzer ifadeler işveren-çoban ilişkisinde ekonomik desteklerin ötesinde sosyal ve duygusal yükümlülüklerin de devreye girdiğine işaret etmektedir:

“Bazen giyim alıyoruz, harçlık veriyoruz maaştan ayrı olarak. Benim oğlan bazen tatile giderken işçimi alıp gider. Ama şimdi acıyorsun kızım. Bu adamın bizden başka konuşacak kimsesi yok. Eve internet bağlattık, bunlar telefonla konuşacak ailesiyle. Bu iş de kolay değil. Konuşmaya dair adam yok. Sırf işçim için bağlattım interneti. Başka türlü olmuyor. Bunların gece telefonları hiç susmuyor. Diğer türlü olsa maaşı yetmez. Hep internet üzerinden görüşüyorlar. Ayda internete 200-300 TL onun için ödüyoruz. Şimdi biz de alıştık internete. Ama kendimiz için bağlatmadık başta. İnternet olmayınca Afgan durmuyor.” (8. Katılımcı, İşveren)

Bu bağlamda göçmen emeği yalnızca ekonomik bir aktör olarak değil aynı zamanda duygusal ve sosyal bağlarla örülü karmaşık bir ilişki ağı içerisinde konumlanmaktadır. İşverenlerin şebeke parasını karşılama, internet erişimi sağlama veya düğün takılarını üstlenme gibi kişisel destekleri geleneksel iş ilişkilerinin ötesine geçerek bir sahiplenme biçimine dönüşmektedir. Ancak bu tür sahiplenme pratikleri çobanın kayıtsız ve güvencesiz çalışma koşullarını normlaştırmakta ve işverenin yardımseverlik maskesi altında kayıt dışı emeğin görünmez hale gelmesine zemin hazırlamaktadır. Böylelikle bu dinamikler emeğin sömürsünü daha da kolaylaştırmakta ve meşrulaştırmaktadır.

4.5. Gündelik Hayatın İçinde Emek: Mülteci Çobanlar ve İşverenler Arasında Kurulan Sosyal Bağlar

Köy yaşamının sosyo-mekânsal dinamikleri içerisinde kurulan bu ilişkide işveren ile mülteci çoban arasındaki etkileşim katı bir statü hiyerarşisinden ziyade gündelik yaşamın sürekliliği içinde örülen esnek ve iç içe geçmiş bir yapıya sahiptir. Bu etkileşim biçimi işin ve yaşamın sınırlarının belirsizleştiği daha yerleşik ve karşılıklı bağımlılık temelinde işleyen bir ilişki formuna dönüşmektedir:

“Bu iş samimiyet olmadan yapılmaz. Çünkü bu insan 365 gün senin bahçende yaşıyor. Samimiyetin olmazsa sen bu kadar süre yabancı birini barındıramazsın. Ama güven varsa bir yere de gitsen gözün arkada kalmaz. Ben yokken aynı ben varmışım gibi çalışır. Göz kulak olur, bakar. Bir inek hastalansa senin kadar o da üzülür.” (10. Katılımcı, İşveren)

“Öyle bir samimiyet oluşuyor ki bizimle aynı sofrada yemek yiyor. Allah ne verdiyse birlikte yiyoruz. Kendi evladın gibi oluyor. Kaçtıklarında ise en çok bu koyuyor insana. Bir söylese, helalleşip gitse...” (8. Katılımcı: İşveren)

Çobanlığın düzensiz ve süresiz bir istihdam biçimi oluşu, işin mevsimsel niteliği ve süreklilikten yoksun oluşu bu mesleği yapısal olarak daha güvencesiz bir konuma yerleştirmektedir. İşveren ile çalışan arasında kurulan kişisel ilişkinin sosyal güvenlik mekanizmalarının yokluğunu kısmen telafi eden bir işlev üstlendiğini belirtilmektedir. (Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tılıç, 2001: 103). Bu tür duygusal bağlar yalnızca mevcut istihdam sürecini değil gelecekteki olası iş ilişkilerinin de zeminini oluşturmaktadır. Salazar yurt dışında çalışan kadınların ailelerinden ve sosyal çevrelerinden uzak kalmalarının yarattığı duygusal yük ve yalnızlık deneyimlerine dikkat çeker (2001: 361). Benzer biçimde Türkiye’deki mülteci çobanlar da göç sürecinin beraberinde getirdiği aidiyet kaybı ve yalnızlık

duygusunu yoğun biçimde yaşamaktadır. Katılımcılar işverenle ya da çevreyle kurdukları yakın ve duygusal ilişkilerin boşluğu kısmen telafi ettiğini ve aidiyet hissini güçlendirdiğini ifade etmektedirler:

“İlk geldiğimde gözümde yabancıydı ama zamanla ilişkimiz gelişti, alıştık birbirimize. Afganistan’da bir babam var ama hissediyorum ki bir babam da Türkiye’de. Kardeşlerim de öyle.” (9. Katılımcı, Çoban)

İşverenin köy dışındaki işleri nedeniyle veya şehirde yaşayan çocuklarını ziyaret etmek amacıyla mülkünü çobana emanet edebilmesi aralarındaki güven ilişkisini somut biçimde ortaya koymaktadır. Bu tür bir emanet ilişkisi gündelik sorumlulukların devrinin yanı sıra çobanın hane içi düzene dâhil edilmesini ve aidiyet geliştirmesini de mümkün kılmaktadır. Söz konusu süreç zaman zaman birkaç günü bulmakta ve bu süre zarfında çobanın sadece hayvanların bakımını değil evin bütünlüğünü koruma sorumluluğunu üstlendiği görülmektedir.

“O da bizim oğlumuz, bir oğlum yaşıyor. Yazık, evin çocuğu gibi oldu. Her yere giderim, evi emanet ederim. Tabi iyisi iyidir, kötüsü kötüdür.” (3. Katılımcı, İşveren)

“Tabii canım, evimi de koyunlarımı da emanet ediyorum. Şimdi önünde 500 tane koyunum var, gözüm arkada bile kalmaz. Bazen çocukların yanına Ankara’ya gidiyoruz. Her şeyi ona bırakıp gidiyoruz.” (1. Katılımcı: İşveren)

Bu karşılıklı güven ilişkisi çalışma düzeniyle birlikte gündelik yaşam pratiklerini de şekillendirmektedir. Çobanlar iş tanımının ötesine geçen sorumlulukları gönüllü olarak üstlenmekte ve yükümlülük almaktan imtina etmemektedir. Bu durum iş ilişkisini salt ekonomik bir zeminden çıkararak duygusal bağlılık ve

karşılıklı aidiyet hissiyle örülü daha karmaşık bir ilişki biçimine dönüştürmektedir:

“Bir işleri çıksa evi bana bırakıp giderler. Güvenirler bana.” (2. Katılımcı, Çoban)

“Patronumla arkadaş gibiyiz. Her şeyi bırakıp Ankara’ya gider. Güvenir. Önce Allah’a, sonra bize emanet her şey.” (10. Katılımcı, Çoban)

Çobanlar, işverenle aynı bahçede fakat ayrı bir evde yatılı olarak kalmaktadırlar. Günlük yaşamın bazı anlarında—özellikle yemek saatlerinde—aynı sofrayı paylaşmak gibi pratikler kaçınılmaz biçimde belirli bir yakınlık ve samimiyet üretmektedir. İşveren ailelerinin ileri yaşta olmaları ve çoğu zaman kendi çocuklarının başka şehirlerde yaşamaları çobanların aile içi ilişkilerde evlat benzeri roller üstlenmelerine zemin hazırlamaktadır. Mülteci çobanlar da özellikle mutfak gibi ortak kullanım alanlarında gelişen bu yakınlığı ev içi sorumluluklar ve gündelik etkileşimler yoluyla pekiştirerek daha geniş bir sosyal alan içerisinde yeniden üretmektedir. Bu karşılıklı yakınlık mülteci çobanların işlerini sürdürülebilir kılmaları ve mekânsal ve duygusal aidiyet geliştirmeleri açısından belirleyici bir rol oynamaktadır. Evin en yoğun kullanılan mekânlarından biri olan mutfak göçmen çobanlar için de önemli bir sosyalleşme alanı olarak işlev görmektedir. İşverenler aile ortamını yeniden üretme ve güçlendirme amaçlı olarak mutfağın ortak kullanımını teşvik etmekte bu durum özellikle yemek saatlerinde etkileşimlerin yoğunlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Böylece iş ve gündelik yaşam arasındaki sınırlar bulanıklaşmakta, çobanların ev içi ortama adaptasyonu kolaylaşmaktadır. İşveren ile mülteci çobanlar arasında gelişen bu samimi ilişki göçmen emeğinin gündelik hayatla nasıl iç içe geçtiğine dair önemli bir göstergedir. Ancak bu yakınlık biçimi çobanın resmi güvencesizliğini meşrulaştırmakta ve aynı zamanda karşılıklı bağımlılık ilişkilerini beslemektedir. Bu tür yakınlık pratikleri yapısal eşitsizlikleri örtbas etmekte işin güvencesizliğini ve düşük ücretle yürütülmesini

normalleştirmektedir. En önemlisi işverenin talep ettiği sadakat işin sürekliliğini sağlama almanın bir yolu olarak görülürken karşılıklı güven ortamı göçmen işçiyi informal emeğin sınırlarına itmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışma, Türkiye’de kırsal bölgelerde hayvancılık alanında çalışan göçmenlerin emeğini, toplumdaki yerlerini ve görünmezliklerini ekonomik ve toplumsal yönleriyle ele almıştır. Göçmenlerin hem kayıt dışı işlerde çalışmalarına hem de toplumda dışlanmalarına dair deneyimleri, sadece ekonomik değil; kültürel, duygusal ve sosyal açılardan da değerlendirilmiştir. Hayvancılık sektöründeki değişim, gençlerin köyden uzaklaşması ve işgücü eksikliği gibi nedenlerle, göçmen emeği bu alanda vazgeçilmez hâle gelmiştir. Ancak bu emek biçimi çoğu zaman görünmez kalmaktadır. Toplumda kabul görmemekte ve yasal haklardan yoksun bırakılmaktadır. Mülteci çobanlar yalnızca fiziksel işleriyle değil işverenleriyle kurdukları günlük ilişkiler ve duygusal bağlarla da kırdaki üretimin önemli bir parçası hâline gelmektedir. Bu görünmeyen emek, aynı zamanda sosyal ilişkiler ve dayanışma içinde şekillenmektedir. Göçmen çobanlar, sadece iş gücü değil aynı zamanda duygusal destek de sunmaktadır. Bu ilişkiler, onların hem işteki yerini hem de toplumdaki konumunu belirlemektedir.

Araştırma kapsamında göçmen çobanların geliş süreçleri, iş bulma pratikleri, ücret belirleme mekanizmaları, işveren-çoban ilişkileri, sosyal ağları, duygusal bağları detaylı biçimde ele alınmıştır. Bulgular göçmen emeğinin bir ekonomik katkının yanı sıra sosyal bir ilişkilendirme biçimi olduğunu ortaya koymuştur. Gündelik hayatın içinde göçmen çobanlar evin bir parçası hâline gelirken aynı

anda “öteki” olarak kalmaya devam etmektedir. Kayıt dışılık, güvencesizlik ve toplumsal dışlanma göçmen emeğinin görünmezliğini derinleştirmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması taşınmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı, yayınlanması için herhangi bir finansal destek alınmamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç yoktur.

KAYNAKÇA

- Anderson, B. (2000). Doing The Dirty Work? The Global Politics Of Domestic Labour. Zed Books.
- Barfield, T. (2021). Afganistan: Politik ve kültürel Bir Tarih. Çev., Burhan Yüksektaş. İstanbul: Vakıfbank Kültür.
- Camus, A. (1991). Sisifos Söyleni. Çev., Tahsin Yücel. İstanbul: Can.
- Chambers, L. (2005). Göç, Kültür, Kimlik. Çev., İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi. İstanbul: Ayrıntı.
- Constable, N. (2009). “The Commodification Of Intimacy: Marriage, Sex, and Reproductive Labor”. Annual Review of Anthropology, 38: 49–64.
- Foucault, M. (1977). Discipline and Punish: The Birth of the Prison. Trans., Alan Sheridan. New York: Pantheon Books.

- Goffman, E. (2017). Etkileşim Ritüelleri: Yüz Yüze Davranış Üzerine Denemeler. Çev., Adem Bölükbaşı. Ankara: Heretik.
- Goffman, E. (2018). Toplum İçinde Davranmak: Etkileşimlerin Sosyal Düzenine Dair Açıklamalar. Çev., Adem Bölükbaşı. Ankara: Heretik.
- Hochschild, A. R. (1985). The Managed Heart: Commercialization Of Human Feeling. University Of California.
- Kalaycıoğlu, S., ve Rittersberger-Tılıç, H. (2001). Cömert “abla”ların Sadık “hanım”ları: Evlerimizdeki Gündelikçi Kadınlar. Ankara: Su.
- Kara, Y. ve Kaya Tilbe, F. (2023). “Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Afgan Göçmenlerde Ekonomik Konumlanma ve Entegrasyon: Trakya Bölgesirneği”. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 12(4): 1413-1424.
- Kınıkoğlu, İ., Sadıkoğlu, F., ve Yaman, H. (2023). “Göçmen Bakıcı ve Anne Arasında İlişkisel Müzakere Süreçleri: Bakıcılıktan Kurgusal Akrabalığa”. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 43(2): 513–536.
- Kirişçi, K. (2014, Mayıs 12). Syrian Refugees and Turkey’s Challenges: Going Beyond Hospitality. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/Syrian-Refugees-and-Turkeys-Challenges-May-14-2014.pdf>
- Miller, M. J., Castles, S., ve De Haas, H. (2022). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası nüfus hareketleri Çev., Birsen Aybüke Evranos. Ankara: GAV Perspektif.
- Muhsini, A. B. (2025). “Afganistan’da Taliban Yönetimi: Orta Asya’nın Güvenlik Tehditleri”. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12 (1): 856-872.
- Özyeğin, G. (2005). Başkalarının Kiri: Kapıcılar, Gündelikçiler ve Kadınlık Halleri. İstanbul: İletişim.
- Parrenas, R. S. (2001). “Mothering from a distance: Emotions, gender, and intergenerational relations in Filipino transnational families”. Feminist Studies, 27(2): 361-390.
- Simmel, G. (2009). Bireysellik ve kültür Çev., Tuncay Birkan. İstanbul: Metis.

Wallerstein, I. (2011). Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş. ev., Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy. İstanbul: bgst.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Turkey has become both a transit and destination country for irregular migrants particularly from Afghanistan and Syria in recent years. Due to their lack of legal status and work permits, these migrants are often confined to informal and unregulated labor markets. This situation is especially pronounced in rural areas, where Afghan and Syrian men predominantly find employment as shepherds. The isolated and physically demanding nature of shepherding makes it a suitable, yet dependent, labor niche for migrants. This study focuses on the experiences of Afghan (and a small number of Syrian) migrant shepherds working in rural Turkey, examining their labor, strategies for invisibility, and daily survival practices. The central research question is: How do undocumented Afghan and Syrian migrants in rural Turkey make sense of their experiences as shepherds and assert their presence in this context? The study also examines why both migrants and employers prefer this form of work, how hiring and wage determination process's function, and the emotional and domestic aspects of shepherding. These issues are important for understanding migrant labor in rural areas.

Methodology

The field research of this study was conducted using the qualitative research method. The aim of the research is to deeply understand the working conditions, relationships with employers and daily life practices of Afghan and Syrian migrant shepherds working in rural areas of Türkiye. The researcher conducted semi-structured in-depth interviews with a total of 10 employers and 11 Afghan and Syrian shepherds. The interviews aim to reveal the experiences and perspectives of the participants through open-ended questions. The data were recorded, transcribed, and then analyzed using thematic analysis. This method allowed the main themes of the interviews to be systematically identified. This approach provides an appropriate framework for understanding the invisibility of migrant labor and the power dynamics within employer-worker relationships.

Findings

The findings reveal a complex informal labor system negotiated between economic necessity and social relations. Migrants initially take temporary jobs and gradually move into more stable shepherding roles where basic needs such as accommodation and food are provided. The hiring process mainly operates through migrant networks, where previous workers or relatives connect new arrivals with employers. Employers prefer undocumented migrants because they are less costly, more adaptable, and more dependent. The ambiguous status of migrants is an advantage for both parties: While migrants remain outside state control in rural areas, employers use this as a control mechanism. Shepherding is not a choice but a forced livelihood for migrants. Many see it as temporary, intending to save money to move elsewhere or find urban employment. However, this temporariness often becomes permanent due to debts of migrants, lack of documents, and border policies. Migrants frequently describe themselves as “invisible men.” Being outside the state, cities, and society becomes a kind of protection for them. Migrants maintain their presence through bodily discipline, emotional self-control, and ritualized compliance, avoiding conflicts and sustaining survival. These behaviors align with Goffman’s notion of “face work,” securing respect and acceptance in daily relations. The study shows shepherding as not just economic labor but also involving domestic and emotional dimensions. Migrant shepherds typically stay on the employer's property, share common household areas such as the kitchen, and occasionally participate in childcare or housework. This situation blurs the line between employee and family member. The employers' statement “he is like my son” covers up the exploitation of labor.

Conclusion and Discussion

This study argues that undocumented migrant shepherding in Turkey constitutes a labor regime where economic, legal, and emotional dimensions intertwine. Although rural, marginal, and invisible, this labor is central to global migration and neoliberal rural transformation processes. Findings demonstrate that the invisibility of migrant labor is not merely imposed but also an active survival strategy. Migrants manage to continue working through compliant behavior, emotional regulation, and spatial withdrawal. These performances generate not only economic value but also emotional balance and domestic order for employers. In conclusion, the shepherd emerges not just as a worker but as a figure who blurs boundaries between home and work, obscures the lines between documented and undocumented, and navigates between visibility and invisibility. This article contributes to migrant labor literature by

integrating spatial, emotional, and social dimensions of labor. The study further highlights the importance of recognizing the emotional and domestic labor embedded in rural shepherding, which is often overlooked in migration and labor studies. Future research could examine how similar dynamics unfold in agricultural labor or domestic work. Comparative studies across regions could deepen our understanding of how rural areas manage irregular migrant labor.